

Polemiki

Jakość kształcenia uniwersyteckiego: Kredytowy system studiów psychologicznych na Uniwersytecie Łódzkim

Zygfryd Juczyński¹

Katedra Psychologii, Uniwersytet Łódzki

QUALITY OF UNIVERSITY EDUCATION

THE CREDIT SYSTEM OF STUDIES IN PSYCHOLOGY IN UNIVERSITY OF ŁÓDŹ

Summary. The quality of university education is a result of negotiation process between all its actual and potential participants. Nowadays we observe the changes of the features of the traditional role ascribed to the university and raising importance of professional qualifications. The educational standards preferred today are connected with the need to create programmes adapted to the individual interests and predispositions of students and to impart not only knowledge but also to develop skills.

The article presents some standards in psychological education and the main assumptions of the plan of studies based on credit points introduced in the University of Łódź in psychology in the academic year 1994/1995.

After the 5th semester the students choose two specialisations: I – basic and II – supplementary. The specialised programmes are made up of different courses that are aligned with 3 blocks: A – basic, B – expanded and C – supplementary. Each course is assigned a particular number of credit points which a student earns after its completion. Both specialisations and courses are freely elected by the students. In 1997 year the credit points are transformed on European Credit Transfer System (ECTS).

WPROWADZENIE

Cele i zadania uczelni typu uniwersyteckiego podlegają w ostatnich latach dużym zmianom. Tradycyjna rola uniwersytetów, polegająca na odkrywaniu, przechowywaniu i przekazywaniu wiedzy dla niej samej, już w latach sześćdziesiątych naszego stulecia podlegała modyfikacji wraz z przechodzeniem z kształcenia elitarnego do masowego. Ostatnie dziesiątki lat jeszcze bardziej uwydatniły instrumentalną rolę uniwersytetów, związaną z rozwijaniem umiejętności łączących się z zatrudnieniem. Modele edukacji uniwersyteckiej w tak młodej dziedzinie, jaką jest psychologia, odzwierciedlają wiele z tych przemian dokonujących się w szerszym kontekście zmian społeczno-ekonomicznych.

Artykuł jest próbą pokazania procesu edukacji psychologów lokowanego w opcji środkowej, a więc między modelem psychologa badacza czy teoretyka z jednej strony a modelem psychologa praktyka – z drugiej. Być może, iż takie spojrzenie jest wynikiem doświadczeń autora wynikających z łączenia, od czasu zakończenia własnej edukacji uniwersyteckiej, pracy naukowej i dydaktycznej z praktyką kliniczną, lecz również próba pragmatycznego podejścia do aktualnych zagadnień i dyskusji prowadzonych na temat uniwersyteckiego modelu kształcenia psychologów.

Druga część artykułu przedstawia główne zasady systemu kredytowego, wprowadzonego w Uniwersytecie Łódzkim na kierunku Psychologia w roku akademickim 1994/95, a obecnie przekształconego zgodnie z zasadami Europejskiego Systemu Transferu Punktów (ECTS).

Według raportu przygotowanego przez Fundację Rozwoju Systemu Edukacji – Biuro Tempus (ze stycznia 1997 r.), 41 wydziałów uczelni państwowych, spośród 208, które nadesłały informacje, wprowadziło system punktowy, natomiast 78 zamierza taki system wprowadzić w najbliższych latach. Psychologia, poza UJ i UŁ, nie jest tam reprezentowana. System ECTS staje się elementem szkolnictwa wyższego o wymiarze europejskim i pozwala na ocenę osiągnięć studenta niezależnie od kraju i typu uczelni. Można jedynie wyrazić przekonanie, że do tej inicjatywy już wkrótce włączą się wszystkie uniwersytety kształcące psychologów.

MIĘDZY TRADYCJĄ A PRAGMATYZMEM

Pojęcie jakości kształcenia można operacyjnie zdefiniować jako wypadkową procesu negocjacji między wszystkimi uczestnikami, którzy mają prawo do formułowania swoich oczekiwań związanych z edukacją. Chodzi tu więc zarówno o studentów i nauczycieli akademickich, jak i o politykę państwa czy wreszcie różne grupy

¹ Adres do korespondencji: Katedra Psychologii, Uniwersytet Łódzki, ul. Smugowa 10 m. 12, 91-433 Łódź.

POLEMIKI

społeczne, formułujące swoje oczekiwania w kontekście istniejącej sytuacji społeczno-ekonomicznej kraju. Jeżeli szkoły wyższe są utrzymywane z pieniędzy publicznych, to siłą rzeczy powinny pomagać społeczeństwu i starać się sprostać stawianym zadaniom i oczekiwaniom. Nie ulega wątpliwości, iż instytucje szkolnictwa wyższego w wielu krajach znajdują się pod silną presją rosnących i zróżnicowanych oczekiwań społecznych, nacisków finansowych oraz wymagań dotyczących produktywności itp. W wyniku zmian zachodzących w otoczeniu społecznym tradycyjny model europejskiej uczelni przejawia tendencję do ewoluowania w stronę modelu „rynkowego”, który dotąd był charakterystyczny dla amerykańskiego szkolnictwa wyższego. Ten model, jak pisze Wnuk-Lipińska, można dziś znaleźć na uniwersytetach europejskich, w tym również polskich, które „filozofię rynkową” zaczęły stosować od niedawna i w ograniczonym zakresie (Wnuk-Lipińska, 1996). Ekspansja kierunków studiów o charakterze stosowanym zmieniła dotychczasowe funkcje i role pełnione przez uniwersytety. Obecnie jedno z głównych założeń, któremu podporządkowane są cele uniwersytetu, ma charakter ekonomiczny. Jak zauważa Neave, zajmujący się problemami rządowych strategii wobec szkolnictwa wyższego, „niezależnie od tego, czy postrzega się powyższe zmiany jako zjawisko desakralizacji roli uniwersytetu, jako ekonomiczną wersję jednowymiarowego człowieka, czy też nadaje się im perspektywę apokryficzną, taka interpretacja jest wielce odległa od wcześniejszej wizji, która dominowała w Europie Zachodniej aż do końca lat sześćdziesiątych, kiedy to uległo zmianie zadanie socjalizacji studentów, jako przyszłych członków elity kraju” (Neave, 1996, s. 37).

Nastąpiła więc zmiana dotychczasowego podstawowego związku uniwersytetu ze społeczeństwem w rodzaj stosunku opartego na pieniądzu oraz rozwinięta została idea rynku wiedzy, jaką można posiadać, kupić czy sprzedać. Wiedza wywodząca się z humanizmu, która miała charakter uniwersalny, ustąpiła miejsca produkcji i wymianie, a tym samym przestała reprezentować wartości uniwersalne (Neave, 1996).

Zainteresowania szkolnictwem wykazują dziś również takie międzynarodowe organizacje, jak Bank Światowy i UNESCO, zwłaszcza w krajach rozwijających się i postkomunistycznych (Jablecka, 1996). Zwłaszcza Bank Światowy oddziałuje na rozwój edukacji przez środki polityczne i finansowe, głównie w krajach korzystających z pomocy międzynarodowej².

Zrozumiałe wydają się oczekiwania studentów, że kształcenie uniwersyteckie wyposaży ich w umiejętności zapewniające im pomyślną przyszłość zawodową. Gdy więc młody absolwent staje w obliczu problemów, do podjęcia których czuje się nie przygotowany, to nierzadko dochodzi do przekonania, że chyba nie otrzymał odpowiedniego przygotowania uniwersyteckiego. Takie poczucie dość łatwo wzbudzają starsi koledzy, którzy wytykają słaby poziom przygotowania zawodowego absolwentów i zdają się zapominać o swoich doświadczeniach.

Obowiązkiem nauczycieli akademickich jest dbałość o kształcenie na wysokim poziomie uniwersyteckim. Jak pisze Brzeziński w artykule poświęconym nowemu modelowi kształcenia psychologów, którym to artykułem redakcja *Przeglądu Psychologicznego* rozpoczęła dyskusję nad zmianami modelu uniwersyteckiego kształcenia psychologów, „przygotowanie teoretyczne i metodologiczne powinno być osią studiów uniwersyteckich” (Brzeziński, 1996, s. 13). Zawody wymagające wysokich kwalifikacji zmuszają też do zdobycia solidnej wiedzy uniwersyteckiej. Na ile jednak powinno się realizować ideał kształcenia uniwersyteckiego sformułowany przez Newmana, który miał zapewnić wykształcenie ogólne, rozwijać intelekt i przygotować do uczestnictwa w kulturze i pełnienia ról obywatelskich?

Czasem przytacza się humorystyczne skutki stosowania „wiedzy dla wiedzy”, powołując się na opinię wyrażoną przez Jaspersa, a mianowicie, że uwierzyliśmy w to, iż wszelkie ustalenia empiryczne mają wartość samą w sobie, jeśli tylko powstały dzięki poprawnemu zastosowaniu metod. W wielu dziedzinach wiedzy można czasem znaleźć naukowo ustalone fakty, jak te w rodzaju „im dalej od wody, tym mniej żab”.

Psychologia jest dziedziną nauki i choć nie przynależy w pełni do nauk ścisłych, chcemy, aby miała solidne podstawy teoretyczne i ścisłą metodologię. Wiadomo jednak, że ustalenia w naukach społecznych są tylko zweryfikowanymi hipotezami, wynikającymi z jednej z wielu teorii. W świetle innej teorii mogą się okazać nieprawdziwe.

Psychologia należy co prawda do nauk humanistycznych, lecz jest bliska naukom przyrodniczo-medycznym, i to – być może – wzmaga dążenia do tak charakterystycznego dla tych nauk specjalizowania się i zdobywania odpowiednich umiejętności praktycznych. Tym niemniej jedynie krótkowzroczne spojrzenie (o które nie posądzam ani studentów, ani pracujących psychologów) może skłaniać do zajmowania stanowisk skrajnych, preferujących kształcenie czy to psychologów badaczy, czy psychologów praktyków. Ujawnianie czasem emocje wydają się mieć podłoże pragmatyczne. Psychologia jest zawodem, i to zawodem uprawianym w Polsce przez kilka tysięcy osób. Mając to na względzie, nie można ukierunkowywać kształcenia uniwersyteckiego na

² W latach 1994-1996 Katedra Psychologii UŁ realizowała program sponsorowany przez Bank Światowy nt. programów studiów z zakresu doradztwa zawodowego. Opracowano szczegółowe programy studiów 5-letnich i podyplomowych. Na UŁ otwarto w r. 1995 odrębną specjalność z zakresu psychologii doradztwa zawodowego i organizacji (studia w systemie wieczorowym).

POLEMIKI

przygotowanie tylko psychologów badaczy. Sformułowałbym to inaczej – edukacja uniwersytecka nie powinna być nastawiona wyłącznie na kształcenie psychologów praktyków, lecz powinna również przygotowywać psychologów badaczy, którym stawia się wysokie wymagania naukowe i etyczne.

Pozostając jednakże w obszarze 5-letnich studiów magisterskich wydaje się, że student ma prawo oczekiwać, iż zostanie przygotowany do zawodu, a to wymaga prowadzenia kształcenia kierunkowego, które uwzględniłoby różne specjalności psychologiczne. Chciałbym przy tym wyraźnie zaakcentować, że nie chodzi tu bynajmniej o *doskonalenie zawodowe*, gdyż na to jest czas i miejsce po dyplomie, lecz o *ukierunkowanie zawodowe*, które jednakże pozwoli na rozpoczęcie pracy zawodowej. Takie ukierunkowanie specjalistyczne zaczyna się na niektórych kierunkach bardzo wcześnie (chyba przedwcześnie, bo np. na biologii już na II roku studiów).

Rynek pracy zmienia się, lecz dla psychologów na ogół nie są to zmiany radykalne. Nadal głównymi pracodawcami pozostają resorty edukacji i zdrowia, a ostatnio – resort pracy. Jestem przekonany, że większe szanse na zatrudnienie ma ten absolwent psychologii, który wie, co chciałby i co potrafi robić, niż kandydat przygotowany „ogólnie”. Wręcz obawiałbym się, że młody absolwent ubiegający się np. o pracę w oddziale onkologicznym czy psychiatrycznym, który na studiach nie zapoznał się bliżej z tą specyficzną problematyką i nie odbył stażu w tych placówkach, może się nie sprawdzić i kształtować złą opinię o pracy psychologów.

Podobnie zresztą do pracy naukowej i badawczej przyjmuje się tych, którzy w trakcie studiów przejawiali odpowiednie uzdolnienia i zainteresowania.

Studia psychologiczne należą od kilku lat do grupy kierunków najchętniej wybieranych przez absolwentów szkół średnich. Możemy więc pozwolić sobie na prowadzenie ostrej selekcji i dobór studentów, których potencjał intelektualny umożliwia przyswojenie szerokiej wiedzy, a zarazem zdobycie takich kwalifikacji zawodowych, które umożliwiłyby rozpoczęcie pracy, a także doskonalenia zawodowego.

STANDARDY KSZTAŁCENIA PSYCHOLOGICZNEGO

W Polsce, podobnie jak w większości krajów Unii Europejskiej, ukończenie studiów daje ukierunkowanie zawodowe. Specjalizacja w ścisłym tego słowa znaczeniu ma miejsce po studiach. Wiadomo że uniwersytety nie mają takiego zaplecza, jakim dysponują np. akademie medyczne, stąd też mało realne wydaje się przerzucenie szkoleń specjalistycznych na barki uniwersytetów. Tworzenie poradni i tym podobnych ośrodków przy uniwersytetach jest częściowym, choć nie w pełni satysfakcjonującym rozwiązaniem. Nie można też udawać, że mamy na uniwersytetach wielu – i do tego odpowiednio przygotowanych – psychologów-praktyków (mających różne licencje czy certyfikaty).

Studia psychologiczne są więc u nas traktowane raczej jako naukowe przygotowanie do zawodu. Uniwersytet ma w głównej mierze zapewnić edukacyjne przygotowanie do psychologii praktycznej, zaś zasadnicze kształcenie specjalistyczne, często w bardzo wąskich obszarach praktyki, ma miejsce po uzyskaniu dyplomu i jest organizowane oraz finansowane przez pracodawcę (odpowiedni resort).

U podstaw umiejętności musi leżeć solidna wiedza, którą należy zdobyć na studiach uniwersyteckich.

W odniesieniu do przedmiotów podstawowych Europejska Federacja Stowarzyszeń Psychologów Profesjonalnych (EFPPA) ustaliła pewien zestaw „optymalnych standardów” szkolenia przyszłych psychologów (McPherson, 1993), zgodny zresztą z rekomendacjami amerykańskimi.

Rada Główna Szkolnictwa Wyższego, działając na podstawie odpowiedniej ustawy o szkolnictwie wyższym, określa minimalne wymagania programowe dla poszczególnych kierunków studiów, które przekazuje Ministrowi Edukacji Narodowej oraz rektorom szkół wyższych. Można mieć wiele zastrzeżeń do tych ustaleń, lecz wymagania te wyczerpują około połowę wymiaru zajęć przewidzianych dla studiów magisterskich.

W przypadku wzrastającego popytu społecznego na wyższe wykształcenie, presji na zwiększanie autonomii zarządzania, stałe obniżanie poziomu finansowania, powstawanie coraz nowych uczelni, w tym również prywatnych, lansowanie pewnego standardu wymagań minimalnych może się okazać konieczne dla zabezpieczenia odpowiedniego poziomu kształcenia typu uniwersyteckiego.

Wymagania programowe koncentrują się wokół trzech grup przedmiotów, a mianowicie: A. przedmioty wykształcenia ogólnego; B. przedmioty podstawowe oraz C. przedmioty kierunkowe. Taki podział wydaje się dość klarowny, podobnie jak ich sekwencja czasowa. Na ogół pierwsze semestry studiów są przeznaczone na kształcenie ogólne i podstawowe, dotyczą psychologii jako dziedziny nauki. Problemy powstają natomiast przy ustalaniu bardziej szczegółowego zestawu przedmiotów oraz ich zakresu. Czy dla psychologa konieczne jest uczenie się np. ekonomii, demografii, politologii, antropologii? A może należałoby dać studentowi prawo wyboru pewnych przedmiotów?

Społeczne funkcjonowanie człowieka, występujące zaburzenia, patologia i norma wymagają wiedzy teoretycznej, która je opisuje i wyjaśnia ich mechanizmy. Przedmioty kierunkowe powinny więc dać studentowi całą ofertę możliwych zastosowań praktycznych psychologii, w tym również badawczych. Ma to umożliwić dokonanie

POLEMIKI

wyboru tej dziedziny czy dziedzin psychologii, które go interesują i które chciałby później pogłębiać. Równocześnie może to być jedyna okazja, gdy student jest zobligowany do przyswojenia sobie podstawowej wiedzy i problematyki z tych dziedzin psychologii. Natomiast dalsza edukacja w ramach wybranej (jednej czy kilku) subdyscypliny wiązałaby się z pogłębianiem wiedzy i przyswajaniem odpowiednich umiejętności. Wymaga to osobistego zainteresowania studenta, lecz również odpowiednich predyspozycji.

Na rosnące znaczenie przygotowania do zawodu w ofercie edukacyjnej uczelni typu uniwersyteckiego wskazują wyniki badania kwestionariuszowego zrealizowane w 1993 r. na reprezentacyjnej próbie pracowników naukowo-dydaktycznych (Wnuk-Lipińska, 1996). Pracownicy uniwersytetów zwracają uwagę na niepełne przygotowanie do pracy zawodowej w ofercie edukacyjnej uczelni. Natomiast formułowane przez studentów oczekiwania, związane z większym uzawodowieniem programu, wiążą się ze studiami na wydziałach społecznych i ekonomicznych.

EUROPEJSKI SYSTEM TRANSFERU PUNKTÓW (ECTS)

Zarządzenie 89/48/EEC Wspólnoty Europejskiej „dotyczące wzajemnego uznawania uprawnień związanych z wyższym wykształceniem” obliguje do większego zharmonizowania zarówno czasu trwania, jak i treści nauczania. Wprowadzenie ECTS (European Credit Transfer System) jest znaczącym postępowaniem na tej drodze. ECTS ma służyć uznaniu przez wydział macierzysty osiągnięć studenta tego wydziału, zdobytych w innej uczelni zarówno w kraju, jak i za granicą. Szacuje się, że około 10% studentów krajów Unii Europejskiej studiują okresowo w innym kraju. System transferu punktów uważany jest za najlepszy sposób uznawania okresu studiów odbytych w innej uczelni. Coraz więcej polskich studentów wyjeżdża za granicę i coraz więcej, miejmy nadzieję, będzie korzystać z możliwości studiowania u nas. To zaś, jak również udział w Programie SOC-RATES/ERASMUS, wymaga wprowadzenia ECTS-u.

Podstawowe zasady systemu można ująć w kilku punktach³:

1. Punkty ECTS-u wyrażają całkowite obciążenie studenta pracą, tj. całkowitą ilość pracy, jaką musi włożyć student, aby zaliczyć dany przedmiot (kurs, moduł itp.). Chodzi więc nie tylko o godzinowy wymiar zajęć, lecz również o pracę samodzielną oraz różne formy jej oceny.
2. Punkty przyporządkowuje się wszystkim „podstawowym jednostkom” programu studiów (przedmiot, kurs, moduł), a więc zarówno zajęciom obowiązkowym, jak i fakultatywnym oraz pracom seminaryjnym i praktykom, jeśli stanowią integralną część programu studiów i podlegają ocenie.
3. Punkty otrzymuje się za dany przedmiot (za ilość wymaganej pracy), a nie za jakość pracy, która wyrażana jest oceną.
4. Punktacją objęte są wszystkie lata studiów, a podstawą powinien być pełny program na danym kierunku i plan wzorcowy określający, jakie zajęcia w poszczególnych latach student musiałby zaliczyć, aby uzyskać dyplom w regulaminowym czasie studiów.
5. Punkty przyporządkowuje się w odniesieniu do roku, który powinien się kończyć uzyskaniem 60 pkt. (każdy semestr – 30 pkt., studia 5-letnie – 300 pkt.).

Wprowadzenie systemu punktowego ma udoskonalić proces kształcenia. Punktem wyjścia jest określenie stanu wyjściowego i ocena słabych stron dotychczasowego programu. W rezultacie konieczne może się okazać przebudowanie istniejącego programu. Proponowane są trzy różne rozwiązania:

1. Do procesu wymiany studentów wprowadza się ECTS jako system funkcjonujący niezależnie od własnej praktyki zaliczania okresu studiów.
2. Tworzy się (lub zachowuje, w przypadku już istniejącego) własny system wewnętrzny, a w razie wymiany studentów stosuje się odpowiednie przeliczniki, zgodne z ogólnymi zasadami ECTS-u.
3. Wprowadza się (lub zmienia dotychczasowy) system wewnętrzny całkowicie zgodny z zasadami ECTS-u. Nie ulega wątpliwości, iż preferowane jest podejście ostatnie. W przypadku istniejącego już systemu wewnętrznego zmiana może być dość łatwo wprowadzona, o czym mogliśmy się przekonać na własnym przykładzie.

SYSTEM PUNKTÓW KREDYTOWYCH NA KIERUNKU PSYCHOLOGIA W UŁ

ECTS jest zabiegiem technicznym i jako taki nie wzbogaca ani też nie uatrakcyjni studiowania odbywanego w macierzystej uczelni. Taką możliwość oferuje natomiast system kredytów zbudowanych na zasadach fakultatywnych. System kredytowy na kierunku Psychologia został wprowadzony w UŁ w roku akademickim

³ ECTS Users' Guide – polska wersja została przesłana uczelnianym koordynatorom programu Tempus przez Biuro Tempus w październiku 1996 r.

POLEMIKI

1994/95 na dwóch ostatnich latach studiów (Juczyński, 1996). Na pierwszych trzech latach studiów pozostawiono „sztywny” program, składający się z przedmiotów ogólnokształcących i podstawowych dla psychologii jako nauki. Etapem końcowym tego okresu kształcenia są przedmioty kierunkowe, stanowiące wprowadzenie do oferowanych specjalności wybieranych pod koniec piątego semestru.

Na rys. 1 przedstawiono obowiązujący plan zajęć dla studentów pierwszych trzech lat studiów, z zaznaczonymi punktami ECTS-u (podane z prawej strony). Punkty dostosowano do już wcześniej obowiązującego planu zajęć. Spowo-

POLEMIKI

I ROK		II ROK		III ROK	
1 semestr	2 semestr	3 semestr	4 semestr	5 semestr	6 semestr
1. Wprowadzenie do psychologii			17. Psychologia wychowania i nauczania	20. Psychologia resocjalizacji	
4hE8			4hE5	4hE7	
2. Kierunki filozoficzne			18. Psychologia zdrowia	21. Psychologia kliniczna	
4hz6			4hE5	4hE7	
3. Logika z metodologią			19. Psychologia rodziny	Psychologia pracy i doradztwa zawodowego	Specjalizacja podstawowa
3hE6			4hE5	4hE7	2h
4. Elementy socjologii					Specjalizacja uzupełniająca
2hz4					4h
	8. Procesy poznawcze	11. Pamięć i uczenie się			
	4hE6	4hE7			
	9. Emocje i motywacja	12. Psychologia różnic indywidualnych			26. Podstawy psychopatologii i psychiatrii
	4hE6	4hE7			4hz6
	10. Kierunki psychologii	13. Psychologia osobowości			
	4hE6	4hE8			
		14. Psychologia stresu		23. Standardowe metody diagnozy psychologicznej	
		4hE8		4h	4hE8
5. Biologiczne podstawy zachowania się człowieka		15. Psychologia rozwoju człowieka		24. Psychologia społeczna	
4h	4hE8	4h	4hE8	4h	4hE8
6. Podstawy statystyki	7. Podstawy informatyki	16. Metody statystyczne w psychologii		25. Metodologia badań psychologicznych	
2hz6	3hz4	3hz	3hE7	3h	3hE8
27. Lektoraty językowe					
5h	5h	5h	5h	2hE9	
28. Wychowanie fizyczne					
2h	2h	2h	2h		
26h	26h	30h	26h	25h	21h
pkt. 30	30	30	30	30	30

KSZTAŁCENIE PODSTAWOWE

Rys. 1. Plan zajęć – Psychologia (semestry 1-6).

POLEMIKI

dowało to konieczność przyjęcia nieco zróżnicowanego przelicznika tak, aby w każdym semestrze uzyskać sumę 30 punktów. Punktem wyjścia była ilość godzin zajęć w tygodniu, lecz wartość przelicznika zależała również od sposobu zaliczenia przedmiotu i związanego z nim obciążenia studenta. Za przedmioty trwające cały rok punkty przypisano do semestru kończącego zajęcia, podobnie jak w przypadku zaliczenia języków obcych (5 semestrów). Pod koniec piątego semestru każdy student wybiera dwie specjalizacje: I – podstawową i II – dodatkową. Podstawowa obejmuje szerszy zakres wiedzy, wymaga uzyskania 50 punktów według ECTS-u i wiąże się z obowiązkiem zaliczenia wakacyjnej praktyki zawodowej. Wprowadzenie dwóch, a zarazem włączenie kilku nowych specjalności, ma umożliwić zdobycie szerszych kompetencji, co ma znaczenie w sytuacji, gdy kończąc studia nie zawsze wiadomo, gdzie znajdzie się zatrudnienie. Oprócz tego zaistniałe w ostatnich latach przemiany społeczne i gospodarcze wymagają dostosowania się do nowych potrzeb i zmienionej sytuacji rynkowej. Do końca szóstego semestru można dokonać zmiany specjalizacji. Zaliczenie III roku studiów jest podstawą do wydania przez dziekana tzw. Karty specjalizacyjnej, w której dokumentuje się uczestnictwo i zaliczanie kursów. Dzięki temu nie można uczestniczyć w kursach, nie mając zaliczonych wszystkich przedmiotów z semestrów 1-6⁴.

Programy specjalizacyjne składają się z wielu kursów (ćwiczenia specjalizacyjne, warsztaty, konwersatoria) przyporządkowanych do trzech bloków zajęć. Bloki te wiążą się z wybraną specjalnością I i II (por. rys. 2). Blok A – Podstawowy – wchodzi w zakres zarówno specjalności I, jak i II, natomiast Blok B – Rozszerzający – dotyczy tylko specjalności I. Z kolei Blok C – Uzupełniający – stanowi wzbogacenie kształcenia specjalizacyjnego w obrębie I lub II, a nawet poza tymi specjalnościami.

W blokach A i B zajęcia są przypisane wybranej specjalności. Przyjęto zasadę, aby oferty w każdym z bloków przekraczały o około 50% wymagane minimum, co pozwala na dokonywanie wyborów zajęć również w blokach. Określona liczba zajęć z tych bloków musi jednak zostać wybrana i zaliczona.

Z kolei do Bloku C zajęcia są swobodnie dobierane przez studentów spośród wszystkich oferowanych kursów (chyba że kwalifikacja na określony kurs wymaga spełnienia odpowiednich warunków – tzw. prerekwizyty). Każdy kurs ma z góry przypisaną wysokość punktów, uzyskiwaną po jego zaliczeniu. Wysokość kredytu ustalono, biorąc za punkt wyjścia liczbę godzin zajęć w tygodniu, np. 2 godz., oraz przelicznik wynoszący: 2 – przy normalnym obciążeniu studenta; 2,5 – przy zwiększonym obciążeniu lub egzaminie; 3 – przy zwiększonym obciążeniu i egzaminie. Z kalkulacji wynika, że przy zwiększonym obciążeniu za 30-godzinny kurs (2 godz./tyg.) otrzymuje się 5 pkt. Pozyskanie 20 pkt. wymagałoby uczestnictwa co najmniej w czterech tego typu kursach 30-godzinnych, co daje w sumie 300 godzin dla specjalności I oraz 180 godz. dla specjalności II.

IV ROK		V ROK	
7 semestr	8 semestr	9 semestr	10 semestr
Specjalizacja podstawowa			
BLOK A PODSTAWOWY 20 pkt.		BLOK B ROZSZERZAJĄCY 20 pkt.	BLOK C UZUPEŁNIAJĄCY 10 pkt.
KURSY		KURSY	
1A1; 1A2; 1A3; 1A4; 1A5; 2A1; 2A2; 2A3; 2A4; 2A5; 2A6; 3A1; 3A2; 3A3; 3A4; 3A5; 3A6; 4A1; 4A2; 4A3; 4A4; 4A5; 5A1; 5A2; 5A3; 5A4; 5A5; 5A6; 6A1; 6A2; 6A3; 6A4; 6A5;		1B1; 1B2; 1B3; 1B4; 1B5; 2B1; 2B2; 2B3; 2B4; 2B5; 2B6; 2B7; 3B1; 3B2; 3B3; 3B4; 3B5; 3B6; 3B7; 4B1; 4B2; 4B3; 4B4; 4B5; 4B6; 5B1; 5B2; 5B3; 5B4; 5B5; 5B6; 6B1; 6B2; 6B3; 6B4; 6B5;	
Specjalizacja dodatkowa			
BLOK A PODSTAWOWY 20 pkt.			BLOK C UZUPEŁNIAJĄCY 10 pkt.
ZAJĘCIA MONOGRAFICZNE 20 pkt.			
SEMINARIUM MAGISTERSKIE 15 pkt.			
		PRAKTYKA WAKACYJNA	

4 W szóstym semestrze można rozpocząć niektóre kursy bez posiadania Karty specjalizacyjnej.

POLEMIKI

		5 pkt.	
17h pkt. 30	15h pkt. 30	12h pkt. 30	5h pkt. 30

KSZTAŁCENIE SPECJALIZACYJNE
Rys. 2. Plan zajęć – Psychologia (semestry 7-10)

PLAN I PRZEBIEG KSZTAŁCENIA SPECJALIZACYJNEGO

Aktualna oferta kształcenia zarówno dla I, jak i II specjalizacji, obejmuje następujące dyscypliny: psychologia wychowania, psychologia resocjalizacji, psychologia zdrowia, psychologia kliniczna, psychologia doradztwa zawodowego, psychologia rodziny.

Włączenie kursu do planu zajęć zależy od liczby studentów, którzy wybiorą to zajęcie. Zgodnie z przyjętymi w UŁ zasadami np. grupa ćwiczeniowa powinna składać się z 12 osób (maksymalnie 20). Po dwóch tygodniach od rozpoczęcia zajęć prowadzący dokonuje odpowiedniego wpisu do Karty specjalizacyjnej. Wpisany kurs musi zostać zaliczony przez studenta. Otrzymanie oceny niedostatecznej wiąże się z nieprzyznaniem punktów oraz wliczeniem oceny do średniej ocen⁵.

Każdy student ma szansę zakwalifikowania się naabrany kurs. W przypadku wystąpienia zbyt jednolitych wyborów określonych kursów może zajść konieczność prowadzenia selekcji, a wtedy pierwszeństwo mają ci studenci, dla których dany kurs jest zgodny z tzw. planem wzorcowym, wchodzi w skład Bloku A/B specjalności I, potem II, wreszcie dla pozostałych w ramach Bloku C. Każdy kurs jest powtarzany w następnym roku, w tym samym terminie. Natomiast kursy cieszące się dużym zainteresowaniem mogą być prowadzone w danym semestrze w kilku grupach lub też powtarzane w następnym semestrze.

Program zajęć jest czasowo tak ułożony, aby możliwy był ich bezkolizyjny wybór. W praktyce sprowadza się to do przypisania zajęć z poszczególnych specjalności do określonych dni tygodnia i utrzymywania tego planu w następnych latach. Umożliwia to, w przypadku zachodzenia na siebie zajęć planowanych do wyboru, ich przenoszenie na rok następny. Wskazane jest również, aby zajęcia miały ten sam czas trwania i wszystkie zaczynały się o tej samej porze.

Dla ułatwienia korzystania z harmonogramu zajęć wprowadzono oznaczenia kodowe, w którym pierwsza cyfra oznacza specjalność, druga – blok zajęć A lub B, wreszcie ostatnia cyfra identyfikuje dany kurs. Na przykład kod „4Bx” oznacza, że chodzi tu o zajęcia „x” z Bloku B, specjalności z zakresu psychologii klinicznej.

Zaliczenie specjalności podstawowej i uzupełniającej, udokumentowane w odpowiedniej karcie, wymaga uzyskania wymaganej liczby punktów, odbycia miesięcznego stażu zawodowego w okresie wakacji, za który również otrzymuje się punkty, wreszcie zdania kolokwium końcowego u opiekuna specjalizacji.

W drugiej połowie studiów prowadzone są również zajęcia monograficzne, które mają charakter fakultatywny. Aby uzyskać zaliczenie, trzeba zdobyć 20 punktów. Oferta zajęć obejmuje wiele przedmiotów o charakterze interdyscyplinarnym. Można również uczęszczać na zajęcia prowadzone poza katedrą, po wcześniejszym uzgodnieniu wysokości kredytu.

Z PERSPEKTYWY MINIONYCH 3 LAT

Dotychczasowe doświadczenia można ogólnie ocenić pozytywnie, i to zarówno z punktu widzenia osób prowadzących zajęcia, jak i z perspektywy studentów. Po 2-3 semestrach zniknęła obserwowana u niektórych prowadzących pewna nieufność i ostrożność. Okazało się bowiem, że studenci wybierają różne zajęcia i specjalności, a to, że niektóre z nich są bardziej popularne, jest może powodem do dumy dla prowadzącego, lecz w dłuższej perspektywie stanowi dodatkowe obciążenie.

Dla studentów studia psychologiczne stały się z pewnością bardziej interesujące oraz lepiej dostosowane do własnych zainteresowań i możliwości. Nie wystarczy teraz popatrzeć na rozkład zajęć na tablicy ogłoszeń, wcześniej trzeba dobrze przestudiować zasady studiowania i na bieżąco analizować oferowane kursy. Podstawową sprawą stał się więc dostęp do informacji. W tym zakresie zasadniczą rolę spełnia opracowany i dostępny dla studentów Informator o studiach psychologicznych (Juczyński, 1994), który zawiera podstawowe dane dotyczące zasad rekrutacji, studiowania, programy zajęć etapu kształcenia podstawowego i specjalizacyjnego – wraz z wykazami lektur – oraz informacje dotyczące struktury i składu osobowego katedry. Ponadto w informatorze zamieszczono kodeks etyczno-zawodowy psychologa oraz wiele innych informacji, przydatnych dla przyszłego psychologa. Ważną sprawą było również wprowadzenie komputerowej rejestracji

⁵ Kurs może być powtórzony, jeżeli student tego chce i jest wolne miejsce.

POLEMIKI

kredytów, co umożliwia weryfikację informacji zawartych w indeksie i Karcie specjalizacyjnej. Konieczność wprowadzenia ECTS-u na studiach psychologicznych wydaje się sprawą konieczną i pilną. Natomiast połączenie systemu transferu punktów z zajęciami fakultatywnymi i pozyskiwaniem kredytów stanowi z pewnością wzbogacenie i uatrakcyjnienie studiowania. Przedstawiony model studiów realizowanych na UŁ łączy obydwie elementy, jakkolwiek drugi typ kształcenia obowiązuje jedynie w ostatnich czterech semestrach. Wprowadzając zajęcia fakultatywne, jedynie w drugiej części studiów zapobiega się możliwości zdobywania przez studenta wiedzy wybiórczej. Przyjęty program kształcenia wprowadza dość wyraźne ukierunkowanie specjalizacyjne, wyczerpujące ok. 1/4 całości zajęć. Można sobie wyobrazić różne inne rozwiązania, oparte np. na rozwijaniu modułów, pogłębianiu przedmiotów itp. Tego typu systemy zmieniają dotychczasowy model uczelni, wprowadzają nową jakość kształcenia. Czas z pewnością zweryfikuje zasadność i trafność wprowadzonych zmian.

BIBLIOGRAFIA

- Brzeziński, J. (1996). Praktyka społeczna – psychologia – uniwersytet. Nowy model kształcenia psychologów. *Przegląd Psychologiczny*, 1-2, 7-30.
- Juczyński, Z. (1994) (red.). *Informator o studiach psychologicznych*. Łódź: UŁ.
- Jablecka, J. (1996). Diagnoza oraz wizja przyszłości szkolnictwa wyższego w świetle dokumentów UNESCO i Banku Światowego. *Nauka i Szkolnictwo Wyższe*, 8, 41-54.
- Juczyński, Z. (1996). Kredytowy system studiów psychologicznych. *Nauka i Szkolnictwo Wyższe*, 8, 105-112.
- McPherson, F. M. (1993). Szkolenie psychologów klinicznych w Europie. *Nowiny Psychologiczne*, 1, 85-97.
- Neave, G. (1996). Cywilizacja globalna i wartości kulturowe: wizja powszechnej szczęśliwości czy apokryf? *Nauka i Szkolnictwo Wyższe*, 8, 29-41.
- Wnuk-Lipińska, E. (1996). Uniwersytet dzisiaj – idea, cele i zadania. *Nauka i Szkolnictwo Wyższe*, 8, 5-28.